

ОММАВИЙ ОЧИҚ ОНЛАЙН КУРСЛАРИ ТАЪЛИМ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯСИ

Чирчиқ ОТҚМБЮ

*Ахборот технологиялари кафедра
катта ўқитувчиси А.Парпиева*

Биз шиддат билан ўзгарувчи оламда яшаймиз-ки бунда ахборот ва коммуникацион технологияларининг ривожланишида мантикий ўзгариши кўп ҳолатларни белгилаб беради. Бунга жиддий равишда педагог авлодлари ҳамда таълим олувчи авлодлар орасидаги қарама қаршилиқнинг мавжудлигидир. Замонавий мактаб ўқувчиларини ҳамда талабаларини “рақамли авлод”, “рақамли олам аборигенлари” деб номлаш мумкин. Ёшлар катта оқимдаги ахборотларни, ахборот ва коммуникацион технологиялари билан ишлашни таъминловчи кўпсонли қурилмаларини тезда ўзлаштириб шиддат билан олдинга интилмоқда.

Яшаш ҳамда меҳнат шароитининг тубдан ўзгариши сабабли олдинги авлодга доимо қайта ўқиш ва мослашишига тўғри келади. Бугунги кунда жамият йўналишининг ривожда муваффақиятли инсон – бу зарур бўлган ахборотни тезда топа оладиган ва уни турли масалалар ечими учун самарали фойдалана оладигандир.

Шулардан бири дунё таълим соҳасидаги янги кўриниш, ахборот жамиятининг ўзига хос хусусиятини диктовка этувчи – кенг тарқалган оммавий очик онлайн курсларидир (ОООК). Таълим соҳасидаги мутахассислар 2028 йилгача таълимни ривождаги ОООК орасидаги 30 тадан ортиқ истиқболдаги тендецияни санаб бердилар[2,3].

Оммавий очик онлайн курслари – бу масофавий таълим технологиясини (МТТ) реализация қилувчи энг самарали шакллари билан бири, очик доступли ва интерфаол иштирокидаги интернет курслари[1]. ОООК характеристикаларини қисқартмалари орқали аниқлаштирамиз.

Оммавий – курсдаги иштирокчилар миқдорининг кўплиги (100 000 дан ортиқ таълим олувчилар. *Очиқлиги* – таълимнинг тўлиқ ёки қисман бепуллиги. Жаҳон университетларидаги етакловчилар ресурсларига доступ олиш имконияти. *Онлайн* – курсда таълим модели асинхром (белгиланган вақт бўйича) ёки синхромли (вебинар, видеоучрашув) қўлланиши билан онлайн усулда амалга оширилиши. *Курс* – муаллифнинг мақсад ва вазифасига боғлиқ ҳолда маълум бир структурада курс яратади.

Структурани муайян иштирокчиларнинг талабидан келиб чиққан ҳолда яратиш ҳам мумкин.

Шуни таъкидлаш лозимки, бугунги кунда кўп ҳолларда, ўқувчи ва талабаларни ўқитиш учун мўлжалланган бу курслар реал эмас, балки ОООК ларни ўтказиш ваташкilotлар қоидаларини текшириш ҳамда ишлов бериш, муаммолар ҳамда таввақалликка баҳо беришда мутахассислар томонидан ташаббускорликдаги экспериментал курслардир

Ҳозирги кунда ғарбда ОООКларга истеъмомчилар – бу

- олий ва ўрта махсус ўқув муассасаларида (университетлар ва колледжлар) янги ўқув дастурларини амалга оширишда, курсларни амалга ошириш ҳисобидан улар ўзининг брендини кўтариши, иқтидорли ёшларни ўқишга жалб этиш, кўшимча молия олишни таъминлайди;
- малака ошириш ва мутахассисларни қайта тайёрлаш тизимида оператив равишда шаклланиши учун қулай вақтда қулай суръатда тингловчилар учун турли йўналишдаги профессионал фаолиятга оид ишлаётган ташкилотига талаб этувчи янги компетенция (ваколат) ва сертификатлар олишда ОООК қўлланади

Одатда ОООК таълим модели қуйидаги схема асосида қурилади:

1. Ўтилган мавзуларни мустахкамлаш учун турли хил услубий материаллар ва инфографикалар билан тўлдирилган слайдлар тақдиротини таълим оловчи ОООК маърузасини сайтда тинглайди.
2. Мустақил равишда таълим берувчи томонидан берилган топшириқни ўзига қулай вақтда бажаради. Топшириқлар бўлиши мумкин: кўшимча адабиётлар ўқиш, интернет ресурслари билан ишлаш, эссе (эркин шаклдаги адабий жанр) ёзиш, унчали катта бўлмаган тажриба ёки назорат (тест) ўтказиш. Оралиқ ва жорий назорат топшириқлари эса белгиланган вақтда роя қилинган ҳолда ўтказилади.
3. Таълим оловчиларга маслаҳат бериш ва ўтилган ўқув материаллар муҳокамаси учун интерфаол форумлар ишлатилади.
4. Бундай курсларда асосий педагогик мақсад бажарилган топшириқларни ўзаро текшириш ҳисобланади. Одатда иштирокчи ўзининг курсдошларининг 5 та ишини текширади, ўз фикрини билдиради, фикр мулоҳазаларини ёзади ва шу билан бирга ўқув материаллари устида ишлайди, аммо унинг ўқув материалларини ўзлаштириш репродуктивлиги орқали эмас, аксинча баҳолаш фаолиятини маҳсули орқали.
5. ОООК ўзлаштириш натижалари бўйича якуний имтиҳон топширилади ва ОООКнинг ташкилотчиси таълим муассасасидан сертификат олади, албатта, жуда кўп муҳим ижобий хусусиятларга эга. Улар узлуксиз таълимда ўқиш маҳоратини шакллантириш, “бутун умр даврида ўқиш” замонавий моделини амалга оширишга мўлжалланган. Белгиланган вақт кузатуви билан машғулотларни бажариш вақтида (айнан шу курсни танлаш имконияти, мустақил иш мавзуси, топшириқни бажариш усуллари) эгилувчан таълим ташкилоти, ҳар бир таълим оловчига таълим маршрутини (йўналиши) ўзгача ҳаракатлаш имкониятини беради.

Курсни яратишда замонавий таълим технологиясидан фойдаланиш (АКТдан кенг қўламда қўлланиши, танқидий фикр технологиясининг ривожини усулларида қўлланиши, лойиҳалаш технологиясига мўлжалланиб ва х) ўқув жараёнини шахсий ва фаолиятига йўналтирилган қилади, таълим оловчилар эса ўқув жараёнининг фаол субъектига айланади.

Таълим оловчида дунё университетларидаги етакчи профессор ўқитувчиларидан таълим олиш имкониятига эга бўлади. Чет тилдаги курслар албатта, ноанъанавий ўқув материалларини ўзлаштиришга ёрдам беради. Таълим оловчиларнинг портфолиоси шаклланади (улар томонидан бажарилган топшириқлар, рецензиялар ва уларга тақризлар сақланади), келажакда эса илмий ва таълим траекторияси ҳамда ишга жойлашишда ташкил топишда имконияти пайдо бўлади.

Аммо шу қаторда ОООКларини тадбиқ этишда муаммолар ҳақида ҳам тўхталиб ўтиш керак:

- Таълим оловчиларда рақамли ва ахборот компетентлик етарли бўлиши керак, акс ҳолда курсда топшириқларни бажаришда муаммоларга дуч келади;
- Юқори даражада ўқиш маҳоратини ўзида шакллай оладиган, ўз фаолиятини режалаштирадиган, ўз ишининг натижасини баҳолай оладиган, ўқиш натижаларига кўра беихтиёр таъсир кўрсата оладиган, шахсий таълим машрутини туза оладиган, юқори даражада ўзини ўзи бошқара оладиган бўлиши керак;
- Битта гуруҳда турли хил менталитетдаги, ҳар хил ёшдаги, тайёргарлик даражадаси ҳар хил бўлган таълим оловчилар (касбий, педагогик, маданий) виртуал гуруҳ ичида муносабатлари бўйича муаммолар яратиши(юзага келиши) мумкин;
- Бажарилган топшириққа аниқ баҳолаш критериясининг мавжуд эмаслиги сабабли ўзаро баҳолашда ноадекватликни юзага келтиради;
- Айнан курсда таҳсил олаётган тингловчи томонидан топшириқ бажарилганлигини аниқлаш мумкин эмаслиги;
- Ўқув жараёнини ташкиллаштиришда мантиқсизлик элементининг мавжуд, чунки таълим оловчилар ўзининг шахсий ўқиш мазмуни (мақсад, моҳияти)ни яратади ва ўзининг таълим маршрутини шакллантиради;
- Мотивацияланмаган таълим оловчиларни ўқитиш жуда қийин.

Ҳар бир тингловчи учун энг машҳур бўлган чет эл платформасидан бири Coursera(coursera.org) ОООКамалга оширишда бепул онлайн курсларини тақдим этади. Курслар жаҳоннинг таълим ташкилотлари ва етакчи университетлари томонидан яратилади ва ривожлантирилади.

Таълим оловчилар қисқа видеомаърузаларини (4-5 дақиқали) кўради, интерфаол назорат топшириқларини бажаради, топшириқлар курсдошлари томонидан баҳоланади ва форум орқали ўқитувчилари ҳамда курсдошлари билан мулоқат этади.

Бу платформада ўқитишнинг педагогик имкониятлари.

Танланган ўқув дастурини босқичма босқич ўрганиш. Курсни яратишда педагог-психолог БенджаминБлум томонидан ишлаб чиқилган (эшлаш, тушуниш, бажариш, анализ, синтез, баҳолаш) ёндошувига асосланган, босқичма босқич ўқув дастурини ўзлаштиришда таълим оловчига янги ўқув

материалини ўзлаштиришга ўтишдан олдин ўқув материалини тўлиқ тушунишга ёрдам беради.

Coursera да шу заҳоти ўзида бажарилган тестга изоҳ беради. Кўп ҳолларда таълим олувчида яна бир марта ўқув материалини ўқиш ва тест топшириғини бажариш имконияти бўлиши учун тасодифий танланган битта худди шу топшириқ берилади.

Бажарилган топшириқни ўзаро баҳолаш. Кўпчилик курслар компьютер томонидан автоматик равишда баҳолаш қийин бўлган топшириқни тақдим этади. Айнан шунинг учун ҳам бажарилган топшириқни ўзаро баҳолашдан фойдаланилади, бунда таълим олувчилар томонидан баҳоланади ва бошқаларнинг иши ҳақида тақриз берилади. Кўпгина тадқиқот ишлари шуни кўрсатдики, бу усулни қўллашда курс иштирокчилари ўз ишига аниқ баҳо ва бошқа таълим олувчиларни ишларни баҳолаш бўйича муҳим тажрибаларга эга бўлди.

Одатда, Coursera платформасида ОООК таркибида бешта блок мавжуд: ахборотли, амалий-тренингли, назоратла, ташкилий, коммуникатив. Курсларни ишлаб чиқишда асосий эътибор ташкилий блокка қаратилади. Бунда курсни яратиш мантиқи, улар билан ишлашдаги қоидалари, кутилаётган натижа ва бу натижага эришиш усули тавсифланади[1].

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, оммавий онлайн курслар таълим тизимида бу технологияни қўллаш қалтисроқдир, шу сабабли бундай ишлаб чиқилган курсларни малака ошириш ва барча поғонадаги педагогларни касбий қайта тайёрлаш учун муҳимдир. ОООК таълими муваффақиятли бўлиши учун ўз устида ташкиллаштира оладиган ҳамда АКТ компетентлик даражаси юқори бўлиш талаб этилади. Иштирокчиларни курсда ишлашини ўқитишдан ташқари ўқитишининг натижавийлигини таҳлил этиш, тест ҳамда берилган топшириқларнинг натижаларини таҳлил эта олишни ўргатиш керак бўлади. Шу билан бирга ОООК учун материалларни лойиҳалаш ва уларни яратишда мутахассис иштироки талаб этилади. Асосий эътиборни таълим натижасини баҳолашда тест ва бошқа материалларда лойиҳалаштиришга эътибор қаратилади. Энг муҳими сифатли видео ва камера олдида ишлашда замонавий педагогларни ўргатиш зарур.

Адабиётлар

1. *Бугайчук К.* Массовые открытые дистанционные курсы: история, типология, перспективы // Высшее образование в России.– 2013. – № 3. – С. 148–155.
2. Как продать образование в Интернете: интервью Елены Масоловой (Eduson) с Дафной Коллер (Coursera) [Электронный ресурс]. URL: <https://www.eduson.tv/blog/coursera> (дата обращения 24.11.2014).
3. Центр образовательных разработок СКОЛКОВО выпустил новое исследование «Эпоха „гринфилда“ в образовании» // Сколково : Московская школа управления. 10 октября 2013: [сайт]. URL: <http://www.skolkovo.ru/public/ru/research/news-research/item/3891-2013-10-10-15/> (дата обращения 20.02.2015)